

GOES

Aan

de heer S.J.H. van Hengel,
Saxenrodeweg 30,
2116 VA Bentveld.

F80/113.

Betreft: kaatsspel. Goes, 17 maart 1980.

Geachte heer,

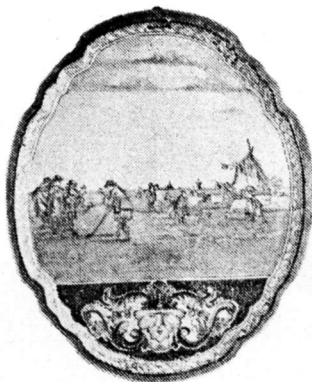
Tot mijn spijt moet ik u medelen dat in het archief der stad Goes geen gegevens voorhanden zijn betreffende het kaatsspel. Mogelijk dat een diepgaand onderzoek uwerzijds hierop enig licht kan werpen.

Met vriendelijke groet en hoogachting,

de Gemeentearchivaris van Goes.

(L.J. Abelman).

beantw 21/3

1 maart 1981

30, Saxenrodeweg
2116 VA Bentveld
Holland

Tel. 023 - 24 01 69

De Heer L.J. Abelman, Archivaris
Gemeente Archief
Wijngaardstraat 3A
Goes

Zeer geachte Heer Abelman,

Wel zeer hartelijk heb ik u te danken voor uw brieven
81/ van 19 februari en vdV 81/76 van 20 februari, beide
met bijlagen.

Naar aanleiding daarvan zou ik u willen verzoeken mij
fotocopieën te zenden van de volgende pagina's (c.q. de
voorlopende en volgende pagina's indien de betreffende or-
donnantie meer dan een pagina beslaat):

ASG 675 Voorbodenboek I fol 65vso
'Van zaken dair twist ende vechtelic of comen mochte'

ASG 676 Voorbodenboek II
fol 18rto en
fol 21vso

Zodra het weer enigszins stabiel(er) wordt hoop ik een telefonische
afpraak met u te maken teneinde de kolf-voorwerpen in het museum
nader te bekijken. Met name de palen uit uw collectie behoren
tot het oudste materiaal dat er op dit terrein bestaat.

Bij wijze van tegenprestatie zend ik u bij deze brief:

1. Een brochure van mijn hand waarin het een en ander over
colf, golf en kolf te vinden is;
2. Een verspreidingskaartje van het colfspel in de periode
1300-1700 dat mede door uw informatie kon worden afgerond.

U nogmaals dankend voor uw zeer vlotte antwoorden en met
mijn erkentelijkheid bij voorbaat voor de fotocopieën c.q.
foto's ben ik, met hoge achting, uw

van Hengel

S.J.H. van Hengel

2 bijlagen

GEMEENTELIJKE ARCHIEFDIENST

WIJNGAARDSTRAAT 3A

tel. (01100) 2 12 12

tst. 223.

Aan de heer S.J.H. van Hengel,
Saxenrodeweg 30,
2116 VA Bentveld.

Bericht op schrijven van:

1 maart 1981.

Ons kenmerk:

Nr.:

f81/97..

Bijlage(n):

21.

GOES,

6 maart 1981.

Onderwerp:

Kolfspel.

Zeer geachte heer Hengel,

Allereerst zeg ik u dank voor de toezending van uw geschrift betreffende het kolfspel c.a. in de Nederlanden. De inhoud heeft mij zeer geboeid.

Hierbij gelieve u aan te treffen 20 fotokopieën uit de voorbodenboeken Archief Stad Goes, inv.nr. 675 en 676.

De gemeentelijke legesverordening verplicht mij deze kopieën in rekening te brengen, waarvoor u bijgaande nota aantreft.

Met belangstelling zie ik uw berichten tegemoet.

Met vriendelijke groet en hoogachting,

de Gemeentearchivaris van Goes.

(L.J. Abelman)

WIJNGAARDSTRAAT 3a
4461 DA GOES
tel. (01100) 2 12 12

Aan

De heer S.J.H. van Hangel,
Saxenrodeweg 30,
2116 VA Bentveld.

Geachte heer,

Hierbij verzoek ik u vriendelijk binnen 14 dagen
na dagtekening een bedrag van f. 16,- aan
legeskosten over te maken op postrekening
16102 ten name van de gemeente Goes onder
vermelding:

LEGES OUD-ARCHIEF

Met vriendelijke groet en hoogachting,

De gemeente-archivaris,

(L.J. Abelman).

Nr.: f81/97.

Datum: 6 maart 1981.

b/g 7/3

De Heer L.J. Abelman, Archivaris
Gemeente Archief
Wijngaardstraat 3 A
GOES

Zeer geachte Heer Abelman,

Hiermede mag ik terugkomen op ons telefoongesprek van hedenmorgen. In verband met mijn studie alsmede de voorbereiding van een in 1982 te houden tentoonstelling over colf-kolf-golf zou ik het zeer op prijs stellen van u te mogen vernemen of-en zo ja waar en wanneer-in de Voorboden Boeken van Goes vermeldingen van dit spel voorkomen. Het wordt vermeld als: colven, colff spelen, den bal mitter colve te slaen, cloten mitter colve etc. etc. Meestal vindt men het in de bepalingen tegen schade aan derden dan wel aan de kerk, de wallen, de straten de doelen e.d. Mochten in uw archief stukken over balmakers en/of colfmakers voorkomen dan zou ik dit gaarne eveneens vernemen. Tenslotte spraken wij over de in het Museum voor Noord- en Zuid-Beveland aanwezige voorwerpen op dit terrein, naar ik heb begrepen grotendeels afkomstig van de voormalige Kolfbaan 'de Prins van Oranje' te Goes. Zo mogelijk zou ik gaarne een beschrijving, met datering, van de voorwerpen op dit terrein van u ontvangen. Voor de uwerzijds in deze te nemen moeite zeg ik u bij voorbaat gaarne dank.

Uw berichten met belangstelling tegemoetziende ben ik met hoge achting uw

van Hengel

S.J.H. van Hengel

GEMEENTELIJKE ARCHIEFDIENST

WIJNGAARDSTRAAT 3a
4461 DA GOES
tel. (01100) 2 12 12

De Heer S.J.H. van Hengel
Saxenrodeweg 30
2116 VA BENTVELD

Bericht op schrijven van:	Ons kenmerk: Nr.: 81/	Bijlage(n): 16	GOES, 19-2-1981
---------------------------	--------------------------	-------------------	--------------------

Onderwerp:

voorwerpen Kolfsocieteit "Prins van Oranje" en "Prinses Marie" te Goes

Geachte Heer van Hengel,

Naar aanleiding van Uw brief en telefoongesprek zend ik U hierbij
een aantal fotokopiën betreffende de voorwerpen in het museum.
De kosten (f0.50) per stuk kunt U t.z.t. aan mij ter hand stellen.

Het onderzoek in het archief (globaal) wordt in de komende week ver-
richt. U krijgt hierover nader bericht.

Inmiddels met vriendelijke groet en hoogachting,

De gemeente archivaris van Goes,

L.J. Abelnmann

16 stukken

GEMEENTELIJKE ARCHIEFDIENST

WIJNGAARDSTRAAT 3A
tel. (01100) 2 12 12

de heer S.J.H. van Hengel.

30 , Saxenrodeweg.

2116 VA BENTVELD.-
+++++

Bericht op schrijven van:
18 feb 1981

Ons kenmerk:
NrdV 81/76

Bijlage(n):
4

GOES,
20 februari 1981.

Onderwerp:
kolfspel

Geachte heer van Hengel ,
Nagr aanleiding van Uw schrijven , gedateerd
18 feb 1981 , betreffende kolfspel te Goes ,
zend ik U ingesloten een viertal fotokopieën
van gegevens uit o.m. de Voorbodenboeken van
Goes.

Met vriendelijke groeten ,

De Gemeentearchivaris van Goes ,

(L.J. Abelman)

ASG. 675.

Algemene ordonnantie betreffende orde en rust in de stad, z.j. (vóór 1469), fol. 53v.

"Item en sal nyemant in die Goes of binnen de vrijheyte van der 1.000 roeden van der veste van der Goes dobbelen, potreynen, mismawen, cray-becken, pysen of enich terningspel spelen op een boete van 10 lb. zwarte. (In de marge: keylen, coten uter stove, mit der quaertspele om gelt spelen). Ende in wiens huysse dat dese voirscreven spelen geschien die sal verbueren oic 10 lb. zwarte, behoudelic dat die wairt of wairdynne niet benomen en conden, so sullen dat moeten houden ten heyligen dattet hoir ondancx waire, ende dat sij noch kersen noch enich dranc dair toe geleveret hebben. Ende van geenrehande dese voirscreven spelen, noch van alle andere spelen hoe die geschien sullen en sal men geen recht doen." (doorgehaald).

fol. 54r. Vrijwel identiek aan 53v, doch iets minder uitgebreid. Aanhullende bepalingen betreffende de bevoegdheden van de baljuw. Als boete wordt opgegeven: 20 gr.

"Item so wie keylen sal verbueren 20 gr. ende die se houden ende opsetten also dicke als men bevint dobbel boete ende dobbele diesgelijcke ende graeybecken."

Ordonnantie "van zaken dair twist ende vechtelic of comen mochte, z.j. (c. 1469), fol. 65v.

"Item en sal niemant binnen der stede van der Goes mit colven slaen, mit bogen scieten of mit lepelen worpen, mit begelen, gespilte stock of anders op een boete van 20 gr.. Ende diesgelijcke mit bussen off mit colveneren opte zelve boete."

fol. 67r. "Item en sal niemant cloten, rollen mit cloeten of anders off havicken in 't scottershoff of scaide doen an de boemen, an de doelen of den doren of houden, of in 't scottershof comen anders dan ter poirten in, op een boete van 3 lb. zwarte. Ende die meesters of vrouwen sullen ghehouden wesen voir hoir kinderen ende hoir huusgesinde."

ASG. 676.

Algemene ordonnantie betreffende orde en rust in de stad, z.j. (c. 1469)
fol. 6r. "Item zoe wie dat keylt zal verbueren 20 gr. ende die se houden ende opzetten alsoe dickent als men 't bevint dubbel boet ende diezelfde dobbelen ende craeybecken."

Ordonnantie "dair twist of comen mochte", z.j. (c. 1469).

fol. 18r. "Item en zal nyement binnen der stede van der Goes mit colven slaen, mit bogen schieten, mit lepelen worpen, mit bogelen, mit gesplitte stocken off anders opte boete van 20 gr. Ende dierghelijken mit bussen off mit coloveren schieten opte selve boete."

fol. 21v. "Item en zal nyement in 't schuttershoff rollen mit clooten, havicken, balslaen off anders scade doen an de boomen off an de doelen, off den doren off houden, off in 't scuttershoff comen anders dan ter poirten inne opte boete van 3 lb. zwarte ende die meesters off vrouwen zullen gehouden wesen voir huer kinderen ende huysgesinde."

BIJVOEGSEL

TOT HET STUKJE OVER EENIGE VERMAKELIJK-
HEDEN, ENZ.

In noot 2, bl. 18 van dezen Almanak schrijvende, dat wij betrekkelijk Zeeland niet gevonden hadden, dat de Graven in de 12. eeuw aklaar, zoo als elders, speelborden verhuurden, maar opgevend, dat, volgens de Zeeuwsche keur van 1496, dezelve toen ter tijd aldaar moeten bestaan hebben, zoo heb ik daarna van het laatste bevestiging gevonden in een charter, uitgegeven door Hertog JAN van Beijeren 1424 (voorkomende bij VAN NIERIS, dl. IV, bl. 742 vergel. met bl. 770.) Ter opheldering en staving van het door ons gestelde vinde dit stuk hier eene plaats.

«JOHAN enz., doen cond allen luijden, dat wij om »diensts wille, die ons Aérnt Poirtier gedæn heeft, »ende noch doen mach, denzelven gegonnen, ende ge- »geven hebben, gonnen, ende geven mit desen brieve »die dobbel scoel, dat queebort, die rolbanen mit den »cloten, die keybanen (keilbanen) binnen onser stede, »ende vryheyt van Middelburch, die te hebben, te hou- »den en te gebruyken, of te verhuuren tot synre oirbair

— 143 —

»mit sulker nutschap, ende profite, als Rubken, Mes- »sengier, ende Prince datzelve van onzen ouderen ge- »hadt, ende gebruyct hebben, durende Aérnts voir- »screven leven lanc. Ende ontbieden, ende bevelen »onsen Bailiu van Middelburch, die nu is, af namens »wesen sall, dat hij Aérnt voirnoemt die voirscreven »scolen, ende bānen læt hebben, houden ende ge- »bruyken in der manieren voirscreven, sonder heim »letsel, of hinder dair inne te doen, off te laten ge- »sien. In oirconde desen brieve enz. datum Zierixee »op Sinte Martynsdach (11 November) te Midwinter, »anno xxiiii. —

Men ziet hieruit, dat de voornoemde spelen of ver- makelikheden reeds voor 1424 hier te lande met con- cessie der Graven bestaan hebben, doch in het genoemde geval schonk de Graaf deze concessie als belooning, maar liet er zich niet voor betalen. Ook worden hierbij gym- nastische spelen met name vermeld, zoo als het rollen met klooten (kolven) en keyen of keilen, welk laatste allerwaarschynlykst *kegelen* beteekent. Volgens *Kiliaan* is *keghel* in het oud Hollandsch *keye*, ook in 't Latijn *conus*, maar in 't Gallisch *quille*. *Keilbaan* is dus waar- schijnlijk afgeleid van *quillebaan*, en daar de giftbrief uit de dagen onzer taalverbastering afkomstig is, zoo beteekent *keilbaan* of *keilbaun*, *kegelbaan* en behoeven wij hierbij niet de toevlugt te nemen tot *WEILAND's* gis- sing, als of *keil* eene contractie van *kegel* ware, *Kolven*

— 144 —

en *kegelen* waren dus ook geliefde op prijs gestelde spelen van den ouden Zeeuw.

Bladz. 23, regel 23. Tot staving van het gezegde, dat KESAU HASSELAAR niet het eenige voorbeeld van dapper- heid en moed der vrouwen is, sta hier het verhaalde betrekkelijk de belegering van *Aardenburg*, door de Franschen in 1672 uit een onuitgegeven geschrift door A. PEURSSSEN, in dien tijd burgemeester van den courpse te Aardenburg, aangehaald in den tegenwoordigen staat der Vereenigde Nederl., II D, 457 bl., in welk stuk voorkomt.

«*De Vrouwen* hadden bij deze gelegenheid ook haren moed betoond. Zij begaven zich met hoeden op 't hoofd op de wallen, om voor mannen te worden aangezien. Zij vulden de bandeliers met buskruid, en toen er kogels begonnen te ontbreken, bragten ze den mannen spijkers en loodgewigt uit hare winkels aan. Eene der aanzien- lijkste (MARGARATHA SANDRA, huisvrouw van PIETER ROMAN, voorzittend schepen der stad) zat met eenen hoop jongens op hare stoep, kappende de kogels, die u groot waren, midden door en dezelve bij hoeden vol naar den wal zendende.» Zoo werd deze stad behouden mede door de hulp van Zeeuwsche Vrouwen.

Goes,
November 1840.

S.

Zeeuwsche Volks-almanak
voor het jaar 1841

Zierikzee, 1840

Aanvulling op : E.B.Swaluw

Over eenige Vermakelikheden
van vroegeren Tijd in Zeeland

Gemeente Archief, Goes

ASG. 675.

Algemene ordonnantie betreffende orde en rust in de stad, z.j. (vóór 1469), fol. 53v.

"Item en sal nyemant in die Goes of binnen de vrijheyte van der 1.000 roeden van der veste van der Goes dobbelen, potreynen, mismauwen, cray-becken, pysen of enich terningspel spelen op een boete van 10 lb. zwarte. (In de marge: keylen, coten uter stove, mit der quaertspele om gelt spelen). Ende in wiens huysse dat dese voirscreven spelen geschien die sal verbueren oic 10 lb. zwarte, behoudelic dat die wairt of wairdynne niet benomen en conden, so sullen dat moeten houden ten heyligen dattet hoir ondancx waire, ende dat sij noch kersen noch enich dranc dair toe geleveret hebben. Ende van geenrehande dese voirscreven spelen, noch van alle andere spelen hoe die geschien sullen en sal men geen recht doen." (doorgehaald).

fol. 54r. Vrijwel identiek aan 53v, doch iets minder uitgebreid. Aanvullende bepalingen betreffende de bevoegdheden van de baljuw. Als boete wordt opgegeven: 20 gr.

"Item so wie keylen sal verbueren 20 gr. ende die se houden ende opsetten alzo dicke als men bevint dobbel boete ende dobbele diesgelijcke ende graeybecken."

Ordonnantie "van zaken dair twist ende vechtelic of comen mochte, z.j. (c. 1469), fol. 65v.

"Item en sal niemant binnen der stede van der Goes mit colven slaen, mit bogen scieten of mit lepelen worpen, mit begelen, gespilte stock of anders op een boete van 20 gr.. Ende diesgelijcke mit bussen off mit colveneren opte zelve boete."

fol. 67r. "Item en sal niemant cloten, rollen mit cloeten of anders off havicken in 't scottershoff of scaide doen an de boemen, an de doelen of den doren of houden, of in 't scottershof comen anders dan ter poirten in, op een boete van 3 lb. zwarte. Ende die meesters of vrouwen sullen ghehouden wesen voir hoir kinderen ende hoir huusgesinde."

Voorboudenboek II 1469-1568

ASG. 676.

Algemene ordonnantie betreffende orde en rust in de stad, z.j. (c. 1469)
fol. 6r. "Item zoe wie dat keylt zal verbueren 20 gr. ende die se houden ende opzetten alsoe dickent als men 't bevint dubbel boet ende dies gelijcke dobbelen ende craeybecken."

Ordonnantie "dair twist of comen mochte", z.j. (c. 1469).

fol. 18r. "Item en zal nyement binnen der stede van der Goes mit colven slaen, mit bogen schieten, mit lepelen worpen, mit bogelen, mit gesplit stocken off anders opte boete van 20 gr. Ende dierghelijken mit bussen off mit coloveren schieten opte selve boete."

fol. 21v. "Item en zal nyement in 't sc~~h~~uttershoff rollen mit clooten, havicken, balslaen off anders scade doen an de boomen off an de doelen, off den doren off houden, off in 't scuttershoff comen anders dan ter poirten inne opte boete van 3 lb. zwarte ende die meesters off vrouwen zullen gehouden wesen voir huer kinderen ende huysgesinde."

BIJVOEGSEL

TOT HET STUKJE OVER EENIGE VERMAKELIJK-
HEDEN, ENZ.

In noot 2, bl. 18 van dezen Almanak schrijvende, dat wij betrekkelijk Zeeland niet gevonden hadden, dat de Graven in de 12. eeuw aldaar, zoo als elders, speelborden verhuurden, maar opgevende, dat, volgens de Zeeuwsche keur van 1496, dezelve toen ter tijd aldaar moeten bestaan hebben, zoo heb ik daarna van het laatste bevestiging gevonden in een charter, uitgegeven door Hertog JAN van Beijeren 1424 (voorkomende bij VAN MIKRIJ, dl. IV, bl. 742 vergel. met bl. 770.) Ter opheldering en staving van het door ons gestelde vinde dit stuk hier eene plaats.

«JOHAN enz., doen cond allen luijden, dat wij om »diensts wille, die ons Aérnt Poirtier gedæn heeft, »ende noch doen mach, denzelven gegonnen, ende ge- »geven hebben, gounen, ende geven mit desen brieve »die dobbel scoel, dat queebort, die rolbanen mit den »cloten, die keybanen (keilbanen) binnen onser stede, »ende vryheyt van Middelburch, die te hebben, te hou- »den en te gebruyken, of te verhueren tot synre oirbair

»mit sulker nutschap, ende profite, als Rubken, Mes- »sengier, ende Prince datzelve van ouzen ouderen ge- »had, ende gebruyct hebben, durende Aérnts voirs- »screven leven lanc. Ende ontbieden, ende bevelen »onsen Bailiu van Middelburch, die nu is, af namens »wesen sall, dat hij Aérnt voirnoemt die voirscreven »scolen, ende bænen læt hebben, houden ende ge- »bruyken in der manieren voirscreven, sonder heim »letsel, of hinder dair inne te doen, off te laten ge- »scien. In oirconde desen brieve enz. datum Zierixee »op Sinte Martynsdach (11 November) te Midwinter, »anno xxiiii. —

Men ziet hieruit, dat de voornoemde spelen of ver- makelijkheden reeds voor 1424 hier te lande met con- cessie der Graven bestaan hebben, doch in het genoemde geval schonk de Graaf deze concessie als belooning, maar liet er zich niet voor betalen. Ook worden hierbij gijm- nastische spelen met name vermeld, zoo als het *rollen met klooten* (kolven) en *keyen* of *keilen*, welk laatste allerwaarschynlykst *kegelen* beteekent. Volgens *Aitiaan* is *keghel* in het oud Hollandsch *keye*, ook in 't Latijn *conus*, maar in 't Gallisch *quille*. *Keilbaan* is dus waar- schijnlijk afgeleid van *quillebaan*, en daar de giftbrief uit de dagen onzer taalverbastering afkomstig is, zoo beteekent *keibaan* of *keilbaan*, *kegelbaan* en behoeven wij hierbij niet de toevlugt te nemen tot WEILAND's gis- sing, als of *keil* eene contractie van *kegel* ware, *Kolven*

en *kegelen* waren dus ook geliefde op prijs gestelde spelen van den ouden Zeeuw.

Bladz. 23, regel 23. Tot staving van het gezegde, dat KENAU HASSELAAR niet het eenige voorbeeld van dapper- heid en moed der vrouwen is, sta hier het verhaalde betrekkelijk de belegering van Aardenburg, door de Franschen in 1672 uit een onuitgegeven geschrift door A. PEURSSSEN, in dien tijd burgemeester van den courpse te Aardenburg, aangehaald in den tegenwoordigen staat der Vereenigde Nederl., II D, 457 bl., in welk stuk voorkomt.

«De Vrouwen hadden bij deze gelegenheid ook haren moed betoond. Zij begaven zich met hoeden op 't hoofd op de wallen, om voor mannen te worden aangezien. Zij vulden de bandeliers met buskruid, en toen er kogels begonnen te ontbreken, bragten ze den mannen spijkers en loodgewigt uit hare winkels aan. Eene der aanzien- lijkste (MARGARATHA SANDRA, huisvrouw van PIETER ROMAN, voorzittend schepen der stad) zat met eenen hoop jongens op hare stoep, kappende de kogels, die u groot waren, midden door en dezelve bij hoeden vol naar den wal zendende.» Zoo werd deze stad behouden mede door de hulp van Zeeuwsche Vrouwen.

Goes,
November 1840.

S.

Zeeuwsche Volks-almanak
voor het jaar 1841

Zierikzee, 1840

Aanvulling op : E.B. Swalue
Over eenige Vermakelijkheden
van vroegeren Tijd in Zeeland

Gemeente Archief, Goes

1 maart 1981

30, Saxenrodeweg
2116 VA Bentveld
Holland

Tel. 023 - 24 01 69

De Heer L.J. Abelman, Archivaris
Gemeente Archief
Wijngaardstraat 3A
Goes

Zeer geachte Heer Abelman,

Wel zeer hartelijk heb ik u te danken voor uw brieven
81/ van 19 februari en vdV 81/76 van 20 februari, beide
met bijlagen.

Naar aanleiding daarvan zou ik u willen verzoeken mij
fotocopieën te zenden van de volgende pagina's (c.q. de
voorlopende en volgende pagina's indien de betreffende or-
donnantie meer dan een pagina beslaat):

ASG 675 Voorbodenboek I fol 65vso
'Van zaken dair twist ende vechtelic of comen mochte'

ASG 676 Voorbodenboek II
fol 18rto en
fol 21vso

Zodra het weer enigszins stabiel wordt hoop ik een telefonische
afpraak met u te maken teneinde de kolf-voorwerpen in het museum
nader te bekijken. Met name de palen uit uw collectie behoren
tot het oudste materiaal dat er op dit terrein bestaat.

Bij wijze van tegenprestatie zend ik u bij deze brief:

1. Een brochure van mijn hand waarin het een en ander over
colf, golf en kolf te vinden is;
2. Een verspreidingskaartje van het colfspel in de periode
1300-1700 dat mede door uw informatie kon worden afgerond.

U nogmaals dankend voor uw zeer vlotte antwoorden en met
mijn erkentelijkheid bij voorbaat voor de fotocopieën c.q.
foto's ben ik, met hoge achting, uw

van Hengel

S.J.H. van Hengel

2 bijlagen